

recipient disciplinam. De talibus enim scriptum est: "Frustra flagellavi filios vestros; disciplinam non receperunt;" puto tamen, quia dilectione, non odio flagellati sunt. Sed debes etiam tam multos attendere, de quorum salute gaudemus. Si enim terrentur, et non docerentur, improba quasi dominatio videretur. Rursus, si docerentur et non terrentur, vetustate consuetudinis obdurati ad capessendam viam salutis pigrus moverentur; quandoquidem multi, quos bene novimus, redditia sibi ratione, et manifestata divinis testimoniis veritate, respondebant, cupere se in Ecclesiae catholicae communionem transire, sed perditorum hominum inimicitias formidare... Cum vero doctrina salutaris terrori utili adiungeretur... de multorum, ut dixi, salute laetamur benedictum nobiscum Deo quod sua pollicitatione completa, qua Reges terrae Christo servituros esse permisit, sic sanavit infirmos ». Et infra: « Et tamen vereris, ne cum imperialibus legibus ad unitatem cogimini, nomen Dei a Judaeis et Paganis diatius blasphemetur; quasi nesciant Judaei, quemadmodum primus populus Israel etiam bello delere voluerit duas illas tribus et dimidiam, quae ultra Jordanem terras acceperant, quando eas putaverunt se ab unitate sui populi separare. Pagani vero magis non blasphemare possunt de legibus, quas contra idolorum cultores Christiani imperatores tulerunt: et tamen ex eis multi correcti, et ad Deum vivum verumque conversi sunt, et quotidie convertuntur ». — Cf. praeclara quae scribit de hac controversia Liberatore (*La Chiesa e lo Stato*, cap. I. art. 4-7.).

ARTICULUS QUINTUS

An possibilis sit divina revelatio.

§ 1.

Quaedam de revelationis natura praestituntur.

91. Ex hactenus disputatis apertissime liquet, tum religionem necessariam esse homini individuo ac societati, tum unicam esse veram religionem. At quae nam est *vera* illa religio, siquidem plures in mundo existunt inter se discrepantes religiones? Ut huic quaestioni respondere possumus, quaedam inquiramus oportet de religione *revelata*; cum enim praecipua religionis partitio sit in revelatam et naturalem, imprimis innotescere debet, num unica vera religio sit revelata, an naturali solum contenti esse possumus. Incipiamus igitur a revelatae religionis possibilitate.

92. Vix expedire videretur in quaestionem adducere revelationis possibilitatem, cum factum ipsum revelationis tam evidenter signis manifestetur, ut infra patebit, ut ea considerantibus impossibile sit eius existentiam inficiari. Nihilominus tot sunt sophismata quae hodierna impietas contra ipsam possibilitatem revelationis congerit, ut hanc quaestionem minime negligere possumus.

93. Praestat imprimis veram revelationis ideam paucis statuere. Ecclesiae documenta hac de re sunt praecipue sequentia. Conc. Vaticanum (Const. *Dei filius*, cap. 2.) inquit: « Eadem Sancta Mater Ecclesia tenet et docet, Deum rerum omnium principium et finem, naturali humanae rationis lumine e rebus creatis certo cognosci posse: invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quae facta sunt, intellecta, conspiciuntur: attamen placuisse eius sapientiae et bonitati alia, eaque supernaturali via seipsum ac aeterna voluntatis suae decreta humano generi revelare, dicente Apostolo: Multifariam, multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis: novissime, diebus istis, locutus est nobis in

Filio ». — Et (cap. 4.): « Hoc quoque perpetuus Ecclesiae catholicae consensus tenuit et tenet, duplicum esse ordinem cognitionis, non solum principio, sed obiecto etiam distinctum; principio quidem, quia in altero naturali ratione, in altero fide divina cognoscimus; obiecto autem, quia praeter ea ad quae naturalis ratio pertingere potest, credenda nobis proponuntur mysteria in Deo abscondita, quae, nisi revelata divinitus, innotescere non possunt. Quocirca Apostolus, qui a gentibus Deum per ea, quae facta sunt, cognitum esse testatur, disserens tamen de gratia et veritate, quae per Jesum Christum facta est pronuntiat: Loquimur Dei sapientiam in mysterio, quae abscondita est, quam praedestinavit Deus ante saecula in gloriam nostram, quam nemo principum huius saeculi cognovit: nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum: Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Et ipse Unigenitus confitetur Patri, quia abscondit haec a sapientibus, et prudentibus, et revelavit ea parvulis... Divina enim mysteria suapte natura intellectum creatum sic excedunt, ut etiam revelatione tradita et fide suscepta ipsius tamen fidei velamine contecta et quadam quasi caligine obvoluta maneant, quamdiu in hac mortali vita peregrinamur a Domino: per fidem enim ambulamus, et non per speciem ». — Et (can. 2. in cap. 2.): « Si quis dixerit, fieri non posse, aut non expedire, ut per revelationem divinam homo de Deo, cultoque ei exhibendo edoceatur; anathema sit ». — Et (can. 1. in cap. 4.): « Si quis dixerit, in revelatione divina nulla vera et proprie dicta mysteria contineri... anathema sit ».

94 Ut haec intelligentur, advertatur, revelationem, quae iuxta vim vocis significat *remotionem veli*, proprie importare « manifestationem rei occultae »; hic tamen sumi pro « manifestatione veritatis, sive ea possit sive non possit aliunde cognosci ». Hinc revelatio potest esse *humana vel divina*, prout homo vel Deus est qui veritatem manifestat. — Hic agitur de revelatione *divina*.

95. Sed divina revelatio, habita ratione principii ac medii quo veritas manifestatur, distingui solet in *naturalem et supernaturalem*. Revelatio naturalis in eo consistit, quod Deus se nobis manifestat, dum per exercitium virium intellectualium, quae naturae insunt, ex rebus creatis assurgimus ad cognitionem Dei, aliarumque veritatum, quae naturali lumine ex illis erui possunt:

atque haec est cognitio, de qua Ecclesia docet: « Deum rerum omnium principium et finem naturali humanae rationis lumine e rebus creatis certo cognosci posse: invisibilis enim ipsius, a creature mundi, per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur ». Revelatio vero supernaturalis ea est, qua Deus ipse directe hominibus veritates patefacit: consistit videlicet in manifestatione veritatum uni aut pluribus a Deo facta, non per naturalem evolutionem intelligentiae, sed per formalem locutionem ipsius Dei: atque haec est illa cognitio, de qua docet Ecclesia, placuisse divinae « sapientiae et bonitati alia, eaque supernaturali via, seipsum ac aeterna voluntatis suae decreta humano generi revelare, dicente Apostolo: multifariam multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis; novissime, diebus istis, locutus est nobis in Filio ».

96. Revelationem hanc divinam supernaturalem, quae est *proprie dicta revelatio*, quatenus consideratur ex parte ipsius Dei revelantis, distinguere solemus in *immediatam et mediatam*. Deus videlicet solet quosdam immediate alloqui, atque ita ipsis immediate veritates communicare; deinde vero hisce utitur tanquam legatis suis qui revelatas veritates aliis hominibus communicent: ad hos igitur *mediate revelatio* Dei pervenit.

97. Quamvis nostrum non sit determinare modum quo Deus ad homines loquitur; possumus tamen cognoscere varios modos possibles, secundum quos revelatio immediata distinguitur in *internam et externam*; vel in *sensitivam, imaginariam et intellectualem*. Ut enim docet D. Thomas (2-2. q. 173. a. 2.), « representantur autem divinitus menti prophetae quandoque quidem mediante sensu exterius quaedam formae sensibiles; sicut Daniel vidit scripturam parietis, ut legitur Daniel 5.; quandoque autem per formas imaginarias, sive omnino divinitus impressas, non per sensum acceptas (puta si alicui caeco nato imprimerentur in imaginatione colorum similitudines), vel etiam divinitus ordinatas ex his quae a sensibus sunt acceptae; sicut Jeremias “vidit ollam succensam a facie aquilonis,” ut habetur Jerem. 1.; sive etiam imprimendo species intelligibiles ipsi menti: sicut patet de his qui accipiunt scientiam, vel sapientiam infusam, sicut Salomon et Apostoli ». Et (c. g. l. 3. c. 154.), haec ipsa explicans, ait: « Revelatio fit quodam interiore et intelligibili lumine mentem ele-

vante ad percipiendum ea ad quae per lumen naturale intellectus pertingere non potest; sicut enim per lumen naturale intellectus redditur certus de his quae lumine illo cognoscit, ut de primis principiis, ita de his quae supernaturali lumine apprehendit certitudinem habet. Haec autem certitudo necessaria est ad hoc quod aliis proponi possint ea quae divina revelatione percipiuntur; non enim cum securitate aliis proferemus de quibus certitudinem non haberemus. Cum praedicto autem lumine mentem interius illustrante adsunt aliquando in divina revelatione aliqua exteriora vel interiora cognitionis auxilia, utpote aliquis sermo exterius sensibiliter auditus, qui divina virtute formetur, aut per imaginationem interius Deo faciente, perceptus, sive etiam aliqua corporaliter visa exterius a Deo formata, vel etiam interius in imaginatione descripta, ex quibus homo per lumen interius menti impressum cognitionem accipit divinorum; unde huiusmodi auxilia sine interiori lumine ad cognitionem divinorum non sufficiunt, lumen autem interius sufficit sine istis ».

98. Porro eiusmodi revelatio, sive interna sit sive externa, ut audivimus a Concilio Vaticano, vere est supernaturalis. Supernaturale enim id dicitur quod est naturae indebitum (*de Deo Creante*, n. 664. seqq.); naturae autem certe indebitum est quod eius exigentiam superat. Iamvero humanae naturae (rationali) debitum quidem est ut ad veritatem pervenire possit; at ad id natura media subministravit, evolutionem nempe et exercitium virium intellectualium, ita ut inquirendo, discurrendo ex creaturis ad notitiam assurgamus Creatoris. Quod ergo haec notitia habeatur per immediatam Dei communicationem, gratiae adscribi debet. Itaque revelatio divina ac supernaturalis, de qua unice agatur, describi potest *subiective*: « alicuius veritatis manifestatio homini a Deo per loquitionem internam aut externam, mediate aut immediate facta »; *objective* vero inspecta, est « ipsa veritas vel veritatum complexus, per viam naturali rationis lumini indebitam, seu per formalem Dei locutionem manifestatus ». — Hae notiones compleri debent iis quae dedimus in tract. *De Virtut. Infusis* (n. 326. seqq.), ubi praesertim exponitur conceptus *locutionis formalis*.

99. Haec quidem de germana revelationis *indole*. Nunc pauca exponenda sunt de eiusdem *objeto*. Illud generatim est duplicitis

ordinis, ut docet Concilium Vaticanum: revelatione enim possunt tum manifestari « ea ad quae naturalis ratio pertingere potest »; tum etiam proponi possunt « mysteria in Deo abscondita, quae nisi revelata divinitus, innotescere non possunt ». Quoniam est specialis difficultas quoad *mysteria*, iuverit eorum naturam paulo accuratius exponere.

100. *Mysterium* generatim importat rem aut veritatem *occultam*. Multipli autem modo res aut veritates possunt esse nobis occultae: nam — 1) aliae sunt *absolute* occultae, aliae occultae *secundum quid*: absolute occultae dicuntur illae, quas mediis naturalibus assequi *nullo modo* possumus; occultae secundum quid sunt illae, quae etsi non possint cognosci cum certitudine, coniecturaliter tamen naturalibus mediis cognoscuntur (huiusmodi sunt ex. gr. quaedam futura libera); vel cognosci nequeunt defectu propositionis, ita tamen ut sit aliqua naturalis via eas proponendi (huiusmodi sunt ex. gr. secreta cordium, quae tamen verbo externo possunt aliis manifestari). — 2) Res aut veritates possunt esse occultae *per se*, vel *per accidens*; per se occultae sunt illae, quibus cognoscendis desunt omnino vires in natura; per accidens occultae dicuntur illae, quibus cognoscendis naturales vires minime desunt, at cognosci nequeunt ob difficultatem earum exercitium praependentem (huiusmodi est ex. gr. numerus stellarum). — 3) Res possunt esse occultae *quoad existentiam* (an sint), vel *quoad essentiam* (quid sint): quoad existentiam solum dicuntur occultae eae veritates, quas absque revelatione invenire non possumus; ea tamen supposita, intelligere valemus (huiusmodi sunt ex. gr. quaedam *positivae* institutiones, uti auctoritas R. Pontificis); occultae autem quoad essentiam sunt illae, quarum intrinsecam rationem (cur et quomodo sint) nec post revelationem intelligimus. Porro mysteria *proprie dicta*, quae Conc. Vat. docet in revelatione divina contineri, sunt « veritates absolute et per se occultae tum quoad existentiam, tum quoad essentiam »: quae nempe « suapte natura intellectum creatum sic excedunt, ut etiam revelatione tradita et fide suscepta, ipsius tamen fidei velamine contecta, et quadam quasi caligine obvoluta manent ».

101. Ex his facile est intelligere quid veri, quid falsi lateat in illo veluti axiome: « mysteria sunt incomprehensibilia ». Certe —

1) non possunt dici incomprehensibilia, quatenus verba, quibus enunciantur, nullum sensum habent, atque ideo nullam perceptio nem in animo excitant: enunciantur enim verbis communi hominum usu adhibitis, ita ut conceptibus, non quidem propriis, sed analogicis, intelligamus quid revelatur, ac proinde quid credendum proponitur. Sic ex. gr. dum enunciatur haec propositio: in Deo est una natura, et sunt tres personae; profecto intelligimus terminos, nexusque convenientiae inter subiectum et praedicatum, adeoque aliquo modo intelligimus quid sit credendum — 2) Hinc est, quod, supposita revelatione, plane intelligimus *exsistentiam* mysterii unius naturae ac trium personarum in Deo. — 3) Quid est ergo quod non comprehenditur in mysterio, nec post revelationem eius existentiae? Est intima eius natura, seu intrinseca ratio qua praedicatum obiecto convenit, aut ab eo discrepat: in praefato mysterio Trinitatis, ex. gr., nescimus *cur* et *quomodo* tres personae sint unus Deus. Convenientia praedicti cum subiecto constat in casu ex auctoritate, sed non perspicitur eius intrinseca ratio. Verum est huiusmodi cognitionem esse imperfectam; sed « est incomparabili felicitate praestantius, uti docet S. Augustinus (de Gen. ad lit. l. 5. n. 34.), Deum ex quantulacumque particula pia mente sentire, quam illa universa [creata] comprehendere ». Et D. Thomas (c. g. l. 1. c. 5.): « de rebus nobilissimis quantumcumque imperfecta cognitio maximam perfectionem animae confert, et ideo quamvis ea, quae supra rationem sunt, ratio humana plene capere non possit, tamen multum sibi perfectionis acquiritur, si saltem ea qualitercumque teneat fide ».

102. Quae hactenus exposuimus satis patet faciunt quid sit revelatio ad mentem Ecclesiae, quidque ipsa proprie doceat, cum definit « possibilem esse revelationem etiam mysteriorum ». Huic tamen doctrinae contradicit error his temporibus late per orbem diffusus, qui generali vocabulo *naturalismus* dici solet. *Naturalistae* ita nominantur, quia nimis extollunt naturae, seu humanae rationis vires. Ipsis humana ratio plene sufficiens est ad cognoscendas veritates omnes ad religionem pertinentes; ipsa est unicus fons harum veritatum ac suprema religionis norma; non alia quam naturalis religio probatur. Hinc revelationem omnem respuunt; sive quia humano generi minime necessariam, sed su-

perfluam censem, sive etiam quia impossibilem eam praedicant. Distingui a quibusdam solent *naturalismus* et *rationalismus*: non quod essentialiter inter se differant, sed quod rationalismus mitiorem quamdam formam induat, etsi non minus sit Christianismo iniuriosus. *Naturalistae*, aiunt, id solum admittunt, Deum rerum universitatem produxisse, hominibusque tribuisse facultates intellectuales, per quas iisdem satis providit, ut rationis viribus utentes, ex consideratione universi ipsum agnoscant, necessarias cognitiones religiosas proprio labore acquirant, easque magis magisque perficiant: vero *specialem omnem* directionem Dei in negotio religionis negant. *Rationalistae* vero admittunt aliquam specialem curam providentiam tum populos tum singulos homines in negotio religionis dirigentem: Deus enim, aiunt, eosdem impellit ad veritatem per vires sua rationis quaerendam, ac dispositione providentiae sua et singulis occasiones sese instruendi praebat, et viros excitet acriori ingenio praeditos, qui veritates, quas ipsi melius cognoverint, etiam alios doceant. « Universalis revelatio, inquit Wegscheider (Inst. theol. christ. dogm. proleg. c. 1.), ea est quae naturalibus animi facultatibus aliisque universae rerum naturae praesidiis efficitur, quibus homo ad concipiendam colendamque rerum divinarum notitiam adducitur. Particularis vero eademque mediata ea est, quae continetur complexu rerum secundum naturam evenientium, quibus Deo auctore non nulli homines excitati sunt ad vera religionis principia cognoscenda, eaque populorum desideriis accommodata, insigni cum successu aliis tradenda ».

103. Quamquam semina aliqua rationalismi iam medio aevo apud doctores quosdam inveniantur, proprie tamen, quatenus systema religiosum est, suam originem haec doctrina ex protestantium erroribus dicit. Quod quidem historice et philosophice ostendi posset: sed huius rei testem habemus Conc. Vat., quod (initio Constit. *Dei Filius*) ait: « Nemo enim ignorat haereses quas Tridentini Patres proscripserunt, dum, reiecto divino Ecclesiae magisterio, res ad religionem spectantes privati cuiusvis iudicio permitterentur, in sectas paulatim dissolutas esse multiplices, quibus inter se dissentientibus et concertantibus, omnis tandem in Christum fides apud non paucos labefactata est. Itaque

ipsa sacra Biblia, quae antea christianaæ doctrinae unicus fons et iudex asserebatur, iam non pro divinis haberi, imo mythicis commentis accenseri coeperunt. Tum nata est et late nimis per orbem vagata illa rationalismi seu naturalismi doctrina, quae religioni christianaæ utpote supernaturali instituto per omnia adversans, summo studio molitur, ut Christo, qui solus Dominus et Salvator noster est, a mentibus humanis, a vita et moribus populorum excluso, merae quod vocant rationis vel naturae regnum stabilisatur ». — Cf. *de Virtutibus Infusis* (n. 987.).

104. Itaque principium *rationalistarum* proprium, a quo deinde plures absurdas inferunt consequentias, est sufficientia, ac proinde *autonomia* seu *independencia* rationis. Ad praesentem autem quaestionem quod spectat — 1) *Naturalistæ* simpliciter negant revelationem. — 2) *Rationalistæ* videntur quidem revelationem admittere, sed nomine tenus; siquidem revelationis nomine intelligunt vel cognitionem per naturalem evolutionem naturalium facultatum, vel cognitionem per mentem specialiter excitam naturalibus eventibus: reiiciunt ergo revelationem divinam *supernaturalem* a nobis descriptam. — 3) Utrique vero præsertim excludunt omnia mysteria, quae humanæ rationis captum superant. — 4) Aliqui denique peculiaribus argumentis impetunt possibilitatem revelationis *mediatae*. Dicunt nempe impossibile nobis esse diiudicare utrum revera Deus quibusdam revelaverit ea quae ab illis nobis deinde transmittuntur; adeoque repugnare divinae sapientiae, ut voluntates suas per alios homines nobis manifestet. Ita inter alios Rousseau (*Emile, Profession de foi du Vicaire Savoyard*).

105. Ex his facile patet quaenam sint statuenda, ut catholica doctrina de possibilitate revelationis integrae propugnetur. Unde —

§ II.

Solvitur proposita quaestio.

PROP. V. — *Divina revelatio, seu manifestatio veritatis per medium naturae indebitum, sive — 1. immediata — 2. sive mediata, possibilis dicenda est — 3. Imo non modo veritates, ad quas naturalis ratio pertingere potest; sed etiam mysteria, seu*

veritates absolute et per se rationis captum excedentes, supernaturalis revelationis ambitu contineri posse evidenter ostendit.

106. *Prob. prima pars.* I. In actu revelandi tria considerari possunt: Deus qui revelat; homo qui revelationem accipit; obiecta ipsa quae manifestantur. Ergo si ulla esset repugnantia in revelatione, ea repetenda esset vel — 1) ex parte Dei revelantis vel — 2) ex parte hominis revelationem excipientis, vel — 3) denique ex parte rerum revelatarum. Atqui nullum horum dici potest. Ergo.

Prob. min. quoad 1^{am} partem. 1) Sane cur diceretur Deus per se non posse revelare? Num quia veritates revelandas ignorat? Id certe repugnat infinitae eius scientiae. Num quia ipsi deest medium manifestandi veritates quas novit? Id repugnat infinitae eius potentiae. Num denique quia non potest ipse velle manifestare veritates? At id solum nequit velle Deus quod repugnat suis attributis; sapientiae, sanctitati, etc.: nihil autem huiusmodi reperitur in revelatione; quae in hominum potius utilitatem, ac ipsis Dei gloriam cedere potest. Si enim Dei manifestatio per lumen rationis haec bona procurat, cur eadem obtineri non possunt quando supernaturali modo Deus se manifestat?

2) Haec confirmantur reiiciendo ipsas rationes repugnantiae, quas rationalistæ assignant. Dicunt enim *primo*, Deum revelando sibimet ipsi contradicere, quatenus cum iam dederit naturale lumen ad veritates cognoscendas, vult deinde ut illas per aliud medium, per revelationem nempe, cognoscamus. Atqui id nihil est; potuit enim ab aeterno velle ut duplex illa veritatis assequendae via pateret: quo in casu nulla est contradictio. Revera ille revelando sibi contradiceret, qui secus, aut contra ac sibi praestituerat, ageret. Sed Deus revelando, nendum ageret diverso, aut contrario modo, ageret prout sibi praestituerat. Ergo si revelat, nulla in eo est contradictio. Quemadmodum igitur ab aeterno cursum naturae modumque naturalis cognitionis Deus constituit; ita etiam ab aeterno decrevit, per revelationem supernaturalem homini veritates communicare: atque duplē hunc tum naturalis tum supernaturalis cognitionis ordinem harmonice dispositus.